

APUNTS DE FONÈTICA SINTÀCTICA PER ALS MESTRES MALLORQUINS

SIGNES UTILITZATS (AFI)

p	petit	ŋ	estanc
bq	beneit	ʱ	any
β	cabra	l	cala
t	tap	ʎ	llençol
d	dos	ɫ	alta
ʃ	badar	r	cara
k	cap	ṛ	roda
g	gall	i	pi
ʒ	figa	e	peix
f	foc	ɛ	peu
v	vi	ə	pèl
s	cine	a	pa
ʂ	feſta	ɔ	pot
z	casa	o	pop
ʒ	coixí	u	pus
ʒ	jardí	ɪ	eina
m	moix	ʊ	pou
n	nas	j	janqui
ŋ	confit	w	quatre
ɲ	cantar		

En la pronúncia normal el darrer so d'una paraula (o també d'una síl·laba interior) i el primer de la següent estan exposats a modificacions, les quals, sovint, són diferents en els distints parlars d'una mateixa llengua. La fonètica sintàctica estudia aquestes modificacions (elisions, sensibilitzacions, assimilacions, etc.).

En una llengua fonogràfica, com la nostra, amb una escriptura basada en bona part en el retrat mitjançant un grafema, o més, de cada un dels sons de parla, és imprescindible que el mestre conegui bé la fonologia i la fonètica, i que el nin la practiqui per mitjà de jocs o exercicis adequats a cada edat. Aquests coneixements seran útils tant per a l'aprenentatge de la lectura/escriptura, com per al de l'ortografia, però també per a un major coneixement de la llengua que sol repercutir en una reflexió més gran, en una utilització més àmplia i en una estima més profunda de la llengua en qüestió.

Podeu consultar:

- Ansa per ansa. Guia del mestre.* Palma, 1979.
 Jaume ALBERTÍ, *Autoaprenentatge de la lectura i escriptura*, Cort, Palma de Mallorca 1981.
 Joan SOLÀ "Parlem de prosòdia", dins *A l'entorn de la llengua*, Laia, Barcelona 1977.
 Xavier ROMEU, *Manual de fonologia catalana*, Barcanova, Barcelona 1983.
 BURGUET, *Intr. a la fonologia, fonètica i ortografia del català*.
 MOLL, "Transcripció de cançons populars amb notes sobre fonètica sintàctica", dins la revista A.O.R.L.L., VII, 1934 (Biblioteca March).
 Gabriel BIBILONI, *L'assimilació consonàntica en mallorquí* Mallorca, juliol del 1978 (inèdit).

A.-VOCALS

1.-ELISIÓ O SINALEFA

Elisió o supressió (no pronunciació) d'una vocal neutra àtona /ə/, a o e, (o fins i tot, a

per TONI ARTIGUES

vegades, de dues vocals neutres àtones) quan a final o a començament de paraula entren en contacte amb una altra vocal qualsevol, (si aquesta vocal és una i o una u àtona hi pot haver sinalefa, o bé diftong sintàctic: vegeu el punt 2). Aquest fenomen té una importància especial en la lectura de poesia, ja que fa variar el nombre de síl·labes en un vers.

Exemples: (Van subretxades les vocals que desapareixen en la pronúncia normal).

1.1.-ə + vocal tònica

és una cosa útil	[ə-zù-nə-kə-zú-tiɫ]
encara és petit	[əŋ-kà-rəs-pə-tít]
quinze homes	[kín-zó-mos] (=quins homes!)
visc a una illa	[vis-kə u-ní-lə]
una altra	[u-náɫ-trə] (= un altre)

1.2.-vocal tònica + ə

va a Algaida	[val-ɣá-i-ðə]
mà esquerra	[mas'-ké-ɾə]
no el veig	[nol-və'ts]
fer es beneit	[fèz-βə-nə'it]
venir avui	[və-ni-vúɫ]

1.3.-ə + vocal àtona

quina oculista!	[Ki-no-ku-lís-tə'] (= quin oculista)
una instància	[u-nis-tán-si]
bona utilitat	[bò-nu-ti-li-đát]

1.4.-Vocal àtona + ə

si el veig	[sil-váts]
cotxo antic	[kot-ʃon-tík]

1.5.-ə + ə

quina alegria	[kì-nə-lə-ɣrí-ə]
torna a entrar	[tor-nəŋ-trá]
córrer a tota	[kò-ɾə-tó-tə]

Vocal tònica + vocal tònica en principi se mantenen, però, a vegades, una resta afeblida pel contacte directe amb altres tòniques, i desapareix: què és això?

[kə-zə-ʃò]

es pa és bo

[əs-pàz-βó]

2.-DIFTONG SINTÀCTIC

Si una de les dues (o tres) vocals en contacte és una i o una u àtona hi pot haver diftong, creixent o decreixent segons si la i o la u van davant o darrera.

2.1.-Casos de diftong decreixent (La i o la u esdevenen semivocals)

té idees bones	[teí-ðé-əz-βó-nəs]
no ho vull	[nòu-vúɫ]
demà hi serà	[də-mà-i-sə-rá]
té un moix	[tèu-móʃ]
finestra oberta	[fi-nès-trəu-βér-tə]
febrer i març	[fə-βrè-i-márs]
qui ho diu?	[kíu-diú]

2.2.-Casos de diftong creixent (només en els mateixos casos que a l'interior d'una paraula)

que hi és	[kə-ɟəs?]
gran, i animal	[grán] ɟə-ni-mál]
i un puput!	[jum-pu-pút!]
blanca i alta	[blàn-kə-jál-tə]

2.3.-Altres casos (Triftong, -v-).

freg el pedrís i hi sec	[frə-kəl-pə-ðrís] ɟə-i-sék]
i ho hem de veure!	[ɟə-vəm-də-vóu-rə]
du-ho allà	[du-və-lá] (o bé: [du-wə-lá])
on ho has duit?	[ò-nə-və-z-đút i]

NOTA: L'elisió, si convé se pot marcar amb un apòstrof, com en aquesta glosa:

Pastor, si la vols munyir
acosta-t'hi cap a ella,
'gafa-la per sa mamella:
xota, xota, vine aquí.

3.-/ə/ EUFÒNICA

El cas contrari a l'elisió és la pronunciació d'una /ə/ sense cap fonament lèxic ni gramatical -i que, per tant, no trascendeix a l'escriptura— amb l'única funció d'amorosir la pronúncia (coixí fonètic).

els va dir que vendria [əl-zə-və-ðí-kə-vəŋ-dɾí-ə]

(però: els ho va dir) [əl-zo-va-ðí]

amb què t'ho has fet? [əm-bə-kə-to-as-fètɿ]

a qui ho has dit? [ə-nə-kí-wəz-ðítɿ]

(En aquest cas hi ha encara una n, un altre coixí fonètic, o fruit de creuement de les preposicions a i en: “a en Pere”, pronunciat [ə-nə-m-pé-rə]. La preposició és clarament a: deim “a na Maria”, i no “en na Maria”).

B.-CONSONANTS

1.-SONORITZACIÓ

Els sons fricatius i africats a final de paraula (que en posició final seguida de pausa són sempre sords), seguits d'una consonant sonora o d'una vocal a començament de la paraula següent, se sonoritzen: f, s, ʃ (o ts, tʃ) esdevenen respectivament v, z, ʒ (o dz, dʒ).

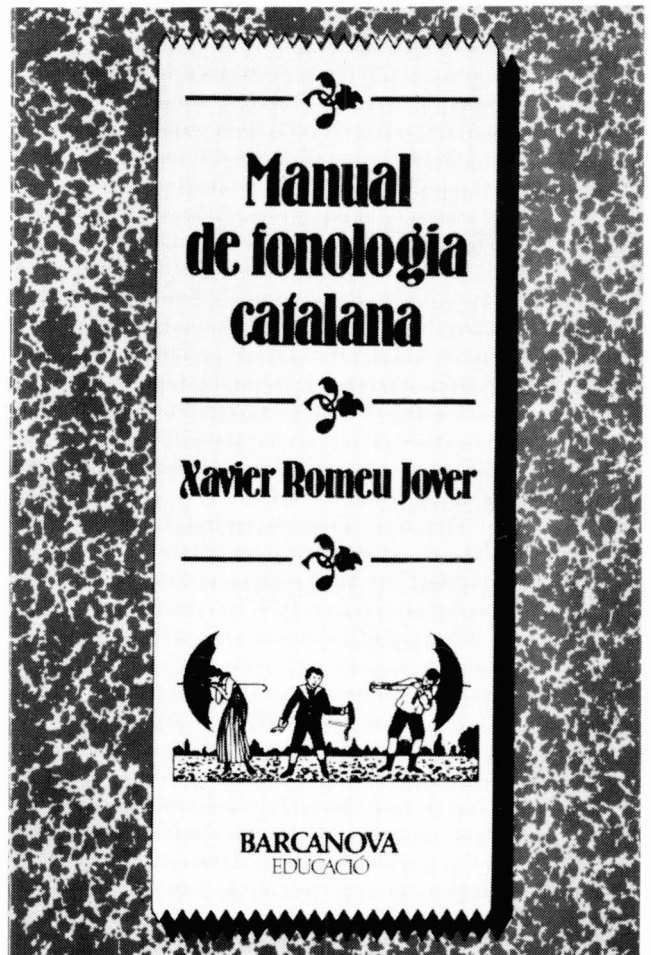
(En mallorquí les africades seguides de consonants normalment s'assimilen)

fotoàgraf amic	[fo-tò-ʎrə-və-mík]
dos animals	[dò-zə-ni-máls]
els avis	[əl-zá-vis] (els savis: [əl-sá-vis])
calaix ample	[kə-là-zám-plə]
hi pots anar	[əi-pòð-zə-ná]
mig any	[míð-zá(n)]

Aquesta alternança se dona sovint també dins una mateixa paraula per canvis de morfologia o derivació: pos (pɔs) → posar [pozá]; estoig [əstóitʃ] → estotjar [əstodʒa]...

En aquests canvis morfològics o de derivació també se sonoritzen moltes oclusives: fred [frət] → fredor [frədó], adob [ədɔp] → adobar [ədɔbá]. Però les oclusives, totes sordes a fi de mot, romanen sordes en els enllaços: fred i neu

12 [frə-tí-néu], llarg i prim [lɑr-kí-prím] etc.

2.-SENSIBILITZACIÓ

En general la R final és muda, no se pronuncia (tret d'alguns casos: tir, atur, per, 1.ª pers. pres. ind. de radical en -R: preparar, plor, esper, etc.); també la t/d i la p/b finals precedides de consonant són mudes en determinats parlars: camp ([kám] o [kámp]) alt ([ál] o [ált]) etc.

Aquestes consonants se poden sensibilitzar (pronunciar-se) en determinats casos, i sobretot si es tracta d'un infinitiu amb un pronom enclític.

mar endins	[mà-rəŋ-díns]
sant Andreu	[səŋ-təŋ-dréu]
anar-hi	[ə-na-rí]
sentir-lo	[səŋ-tir-ló]

Fins i tot, en determinats parlars (el mallorquí, per exemple) se pronuncia, en aquests casos, una -r- en infinitius que no la sensibilitzen al futur: rebre'n [rə-brər-nə] veure'l [vo-rər-ló] (els futurs són rebré i veuré).

3.-ASSIMILACIÓ

És el fenomen segons el qual un so se fa semblant o idèntic a un altre. (Molts dels exemples són del treball d'en Gabriel Bibiloni). L'assi-

milació de la sonoritat de la consonant següent és un fenomen comú a tots els parlars catalans, però els casos d'assimilació també del punt d'articulació són exclusius del mallorquí.

3.1.1.—Oclusiu + oclusiu

cap gros [kàγ-γrós] (altres parlars: [Kàβ-γrós])
 poc dolç [pɔð-ðóls] (etc.)
 dissabte [di-sát-tə]
 set dents [sɛð-ðéng]

3.1.2.—Oclusiu + lateral o vibrant o nasal (Si l'occlusiu és dental, l'assimilació se sol produir a tots els parlars catalans)

atlas [ál-ləs]
 tot l'any [tol-lám]
 set lladres [sɛl-lá-ðrəs]
 puc llegir [pùl-ləð-ʒí]
 cap licor [kàl-li-kór]
 cap rapat [kàr-rə-pát]
 reg roses [rɛr-rɔ-zəs]
 no pot menjar [no-pð-m-mə n-ʒá]
 ni poc ni molt [ni-pð n-ni-mólt]
 cap nin [kàn-nín]
 digne [dín-nə]

3.1.3.—Oclusiu + fricatiu (Hi ha africació)

cop sec [kɔt-sə'k]
 capsa [Kát-sə]
 té poc jardí [te-pðð-ʒər-ðí]
 l'ha fet venir [la-fèv-və-ní]
 capficat [káf-fi-kát]
 atzavara [əð-zə-vá-rə]

3.2.—Fricatiu + consonant

ʃ o tʃ + consonant. (El so ʃ (o tʃ) passa a esser j o s'assimila)

peix pudent [pèj-pu-dént]
 veig barques [vəj-βár-kəs]
 migdia [mij-dí-ə]
 peix gros [pej-γrós]
 mig forat [mij-fo-rát]
 aqueix jardí [ə-kèj-ʒər-ðí]

vaig venir [váj-və-ní]
 vaig sortir [váj-sur-tí]
 puig llibres [puij-lí-βrəs]
 aqueix laboratori [ə-kèj-lə-βo-rə-tɔ-rí]
 peix mort [pej-mórt]
 faig nosa [fáj-nɔ-zə]
 aqueix racó [ə-kèj-rə-kó]
 mig romput [mij-rə m-pút]

S + oclusiu.— (La s adopta el grau de sonoritat de l'occlusiu; a Mallorca sovint si la s va seguida d'occlusiu sonor o de nasal se converteix en r)

es peu [əs-péu]
 dos cans [dos-káns]
 es gas [əz-γás] (o [ər-γás])
 es mestre [əz-méj-tɾə] ([ər-méj-tɾə])

([əm-méj-tɾə], gent de Palma, fenomen reduït i recessiu)

S + fricatiu. (Africació si és s, z, ʃ, ʒ; se sonoritza si és v; se manté si és f)

dos soldats [dòt-so-dáts]
 dos jocs [dòð-ʒóts]
 dues xocolatades [dù-ə t-ʃo-ko-lə-tá-ðəs]
 piscina [pit-sí-nə]
 es vi [əz-ví] (o: [ər-ví])
 es foc [əs-fók]

s + vibrant, lateral o nasal. (Assimilació)

roses des roser vell [rɔz-zəz-ðər-rɔ-zè-véj]
 es llit [əl-lít]
 es límit [əl-lí-mit]

ʃ + consonant.—(Poc usual. Comportament similar al de la s)

esclaf caragols [əs-kláf-kə-rə-gòls]
 (o [əs-kláf-kə-rə-gòls])
 agaf lletuges [ə-γál-lə-tú-γəs]
 agaf cebes [gət-sə-βəs]
 llev noses [lɛn-nó-zəs] (o [lɛv-nó-zəs])

3.3.—Nasal + consonant. (La m i la n s'assimilen quant al punt d'articulació; la m esdevé j nasal) **13**

som pocs	[som-pɔ́ts]
són pocs	[som-pɔ́ts]
som dos	[soŋ-dós]
són dos	[soŋ-dós]
som quaranta	[sòŋ-ko-rán-tə]
són quaranta	[sòŋ-ko-rán-tə]
hem vengut	[əŋ-vəŋ-əút]
han vengut	[àŋ-vəŋ-gút]
hem xocat	[əŋ-ʃo-kát]
han xocat	[àŋ-ʃo-kát]
mirem la mar	[mi-rə̀n-lə-má]
miren la mar	[mì-rə̀n-lə-má]
hem rigut	[ə̀n-ri-γút]
han rigut	[à̀n-ri-γút]
hem nedat	[ə̀n-ne-ďát]
han nedat	[à̀n-ne-ďát]
empeny bé	[ə̀m-pə̀ɣim-bé]
bony gros	[boiŋ-γrós]
any venturós	[à̀ɣim-vəŋ-tu-ro's]
pany xapat	[pà̀ɣim-ʃə-pát]
pany rovellat	[pà̀ɣin-fo-ve-át]
any molt dolent	[à̀ɣim-mo]-do-lént]
(panys [páɣns])	

... ego cum ea aut preter eius doloris asperiore repellat. Hanc ego cum cond...

LA FONOLOGIA CATALANA I EL CICLE FONOLÒGIC

... At vero accommodare nostros quos tu paulo ante cum memorite itimpe...

3.4.—Vibrant + lateral. (Poc usual. Assimilació)

perla	[pɛ́l-lə]
per llavor	[pə̀l-lə-vó]

4.—GRUPS DE 3 (o més) CONSONANTS

4.1.—Consonant + oclusiu / + consonant. L'oclusiú desapareix i les altres dues segueixen les regularitats ja observades.

vent fort	[venj-fórt]
cant molt	[kàm-mólt]
ho perd tot	[ə̀p-ɛ̀r-tót]
amb cotxe	[əŋ-kót-ʃo]

4.2.—s + oclusiu / + consonant. Se perd la s i l'oclusiú s'assimila

post feixuga	[pɔ́ʃ-ʃə-ʃú-γə]
aquest mes	[ə-kè̃m-més]

4.3.—Consonant + fricativa / + consonant. (Cau la fricativa)

pots venir	[pɔv-və-ní]
pocs calaixos	[pòk-kə-lá-ʃos]
vols pa?	[vɔl-pá?]
adins mar	[dim-má]
abans de dinar	[ə-βàŋ-də-ďi-ná]

(penx tomàtigues [pèiŋ-to-má-ti-γə s])

(aqueix calaixos [ə-kè̃ɣ-kə-lá-ʃos])

4.4.—Consonant + nasal / + consonant. (La primera consonant cau)

carn de porc	[kàn-dəpórk]
ferm sa cabra	[ʃə̀n-sə-ká-βrə]
perns	[pɛ́ns]

4.5.—Grups de més de 3 consonants. (La major part desapareixen)

aquests dies	[ə-kè̃ɟ-ďi-əs]
temps perdut	[tè̃m-pər-ďút]
entr ses eines	[ə̀n-sə-zə̃́ɣ-məs]
umpls tres piques?	[ùp-trəs-pí-kəs?]